

BESZÉLGETÉS BUCZ HUNORRAL

HARMINC
ALTERNATÍV ÉV

Buda, Zichy-kastély, november első hete. Térészház, Racine *Phaedrájának* bemutatója. Ezzel ünnepli harmincéves fennállását az egyetlen alternatív együttes, amely ily hosszú időn át folyamatosan fennmaradt. Dolgoznak, igaz, a szokottnál is nagyobb létbizonytalanságban, ugyanis most nem csak a föl-rosszul működő pályázati szisztémából dődök s a többi alternatív csoportot is sújtó nyagi bizonytalanság szorítja őket. A Térészház 1986 óta használta, belakott és bejárta a helyiségeiért, azaz a létalapjáért harcol.

Hosszú és szövevényes a történet, amelyben jogi és adminisztratív érvek, indokok és illokok mögül is kitetszik a lényeg: a Zichy-kastély nagy értékű ingatlan, s a kerületi önkormányzat a jelenleginél jóval magasabb hasznosítását tervezi, tehát azoknak, akik ennek a tervnek akarva-akaratlan útjában állnak, menniük kell. A Térészház tárgyal, vélekedik, elfogadható kompromisszumot keres – és játszik. Akkor is, ha kikapcsolják a fűést, akkor is, ha ki-kimarad az áram. S a közönség megtölti a parányi stúdiószínházat, még ha néha télikabátban kell is ülni a nézőtérben.

– *Bucz Hunor, a Térészház megalapítója s máig vezetője nem először éli végig a vezetést, a kilakoltatás, a hontalanság és az újrakezdés fázisait. Színházi pályafutása egy ilyen eseményssal kezdődött, illetve vált közismertté. A tiszaföldvári Irodalmi Színpad megbuktatására, illetve betiltására utalok, amelyet a híressé vált A görögök eke-műsorod váltott ki. Ebben a dokumentum-műsorban az akkori kor nehéz emberei közül – akikről Kovács András készített filmet – a szűkebb pátriához leginkább kötődő Szabó István találmányának sorsát mutattátok be, kiemelve azt, hogy egy találmány jövőjét távolról sem annak műszaki paramétereire vagy megoldhatósága döntik el, hanem a személyes és politikai érdekek és érdekecskék sűrű szövevénye. Természetesen a problémafelvető összeállítás ugyanúgy sértette ezeket az érdekeket, mint az a feltaláló, aki-ről a műsor készült.*

– Igen, az előadást a debreceni oratóriumi napokon nagy sikerrel bemutattuk, aztán – arra hivatkozva, hogy nem kértünk s kaptunk betanulási engedélyt a tanácstól – betiltották. Bár volt egy előre lekötött fellépésünk a szegedi egyetemen, azt le kellett mondanunk, ugyanis nem hagyhattuk el a települést. Engem kizártak a művelődési házból, ahol próbáltunk. A tanári kar nagyobb fele kiállt mellettünk, de ez sem segített. Alighanem ez volt az egyetlen eset, amikor egy testület egysé-

gesen tudott és mert fellépni. A következő műsorunkkal sem jártunk jobban. Rákossy Gergely *Az óriástök* című, nagy sikerű szatír-rájából készült darabunkat meghívták Budapestre, a színjátszók akkor megnyíló bemutató színpadát ezzel az előadással akarták felavatni, de az utolsó pillanatban az író nem járult hozzá a fellépésünkhöz, amiből persze egy szó sem volt igaz. Engem személy szerint is folyamatosan lehetetlen helyzetbe hoztak, s amikor '68 nyarán az erdélyi nyaralásom két hetére a fizetésem több mint kétszeresét kitevő villanyszámlát sikerült produkálniuk, rájöttem, nem maradhatok tovább: feleségemmel Pestre költöztünk.

– *Ekkor kerültél a Csepel Művek Munkásműsorába, én meg a gyár üzeméi lapjánál voltam, így ismerkedtünk meg egymással.*

– Csepelen dolgozott néhány frissen végzett barátom – például Oláh János, Mezey Katalin –, s ők hívtak, meg Fábrián László. Budapesti pályafutásomat a honismereti kör vezetőjeként kezdtem, mert színjátszó rendezőként nem kóthettek velem szerződést – ebből lett a Térészház.

– *Csepelen ott folytattad a színházi munkád, ahol Földváron abbahagytad, hiszen kezdetben itt is irodalmi összeállításokat és dokumentum-műsorokat játszottál. Emlékszem Csokonai Béka-egér harcára és az Orfeusz és két keménykalap című mozgásházi kezdeményezésre, vagy arra a montázsra, amelyben egy misztériumjátékot és egy munkásszöveget mindennapjairól készített szociográfiát ötvöztetek. S arra is emlékszem, hogy ezek a műsorok gyakran váltottak ki értetlenkedést, gyanakvást vagy nemtetszést a helyi politikai vezetők körében.*

– Ellenőrzésem természetesen nem szűnt meg, de a rendőrségi érdeklődéseket a Munkásműsor igazgatója leszerelte, hisz jól tudott a nyelvükön beszélni. A Béka-egér harcot a tatabányai munkásszínházi találkozón szedték szét, politikai sandasággal és ideológiai tisztázatlansággal vádoltak. Az Orfeuszt csak úgy tudtuk játszani (mindössze kétszer!), hogy Dinnyés Józsefet, a polbeatist is felléptettük, s az előadást Angela Davis amerikai polgárjogi harcosnak dedikáltuk. S amikor a *Szóljatok szép szavak* rádiós vetélkedőjén az általam is említett misztériumjáték mellett a munkásszöveg hétköznapijairól készült anyagot is előadtuk, ránk sütötték, hogy szocializmusellenesek vagyunk. Természetesen az országos döntőbe nem jutottunk be.

– *Utolsó csepeli bemutatótok körül is bajok voltak.*

– Előzőleg sem Majakovszkij *Gőzfürdőjét*, sem Szuhovo-Kobilintól a *Tarekin halálát* nem mutathattuk be, s csaknem erre a sorsra jutott a *Csongor és Tündénk* is, amely különben Kazincbarcikán arany minősítést kapott, de Csepelen valami veszélyt láttak benne. Vagy bennem. Úgyhogy innen menünk kellett.

– *Ekkor kerültek a MOM Művelődési Házba.*

– Igen, de ott a körülmények nem voltak éppen színháziak, így intenzív tréningmunkába fogtunk. Ekkor mutattuk be az első *Betlehemesünket*: a betlehemezés egész pályánkat végigkísérte.

– *Miért vált fontossá a hagyományörzésnek ez a formája?*

– Kellett az „istállómeleg”. Az a közösségi élmény, amelyet otthonról ismertem. Tudnod kell, hogy nagyon szegény családban születtem. Volt év, amikor tüzelőre sem futotta, ilyenkor este korán ágyba bújtunk, s fölváltva olvastunk fel egymásnak. Akinek elgémberedett a keze, az a dunyha alatt felmelegedett, míg a másik folytatta a felolvasást. Ezek az esték szerették meg velem az irodalmat – s nem csak a magyart –, ezek ott voltak belém a szó tiszteletét és szeretetét, ezért valom ma is, hogy a színház nem nélkülözheti az irodalmi alapot, a szép szót. Tudom, s te igazán megerősítheted, hisz igen sok előadásunkat láttad, hogy a munkámban a színházi kifejezés minden eszközét használtam, de a szöveg az elsődleges. Szavak nélkül nem lehet színházat csinálni. A szüleim korán meghaltak, s nagyanyám nevelt fel, de a közös esték emléke miatt mindig arra törekedtem – tudattalanul is –, hogy visszahozzam ezt a családi fészekmeleget.

– *Gondolom, ez a melegség iránti vágy is közrejátszott abban, hogy a Térészházat leginkább a közösségi színházcsinálás jellemezte.*

– Szerepet játszott ebben a külső kényszer is, hiszen a MOM-ban, ha nem akartuk volna, akkor is arra kényszerültünk, hogy a kreatív tréningek és a nyílt színi rögtönzések útján kidolgozzuk az improvizáció alapuló előadás-készítés módszerét, hiszen előadástok ott nem tarthattunk.

– *Akkori előadásaitok nemcsak újdonsággal hatottak, hanem művészi eredményekkel is. Mindenekelőtt A madarak tanácskozására vagy az egyre sokasodó gyereklőadásokra gondolok.*

– Ezek inkább a következő helyünkön, a Derkovits Ifjúsági Klubban születtek, a gyökök azonban ide nyúlnak vissza. 1978-tól

ugyanis megkaptuk a volt újpesti legényegylet épületét, s abban építhettük meg a nevének megfelelő térszínházat, illetve alakíthattuk ki a módszertani feladatokat ellátó fővárosi háttérintézményünket, amelyben könyvtár, szcenikai műhely, dramaturgiai szaktanácsadás működött, s elkezdtük amatőröket képző tanfolyamainkat. Ezt a tevékenységünket ma is megpróbáljuk fenntartani, de egyre nehezebben megy.

– *Belefáradtatok?*

– Szó sincs elfáradásról. A körülmények teszik lehetetlenné az olyan munkát, amely nem produkál előadást. Ez a folyamat akkor vált egyértelművé s szinte visszafordíthatatlanná, amikor bevezették a pályázati szisztémát. A pályázatok kiírói és elbírálói nem tekintik színházi munkának a tanítást, a szociális háló kialakulását segítő tevékenységet, a tréningezést; ugyanis egyértelműen a produkciósszemlélet érvényesül. A pályázati színház modellje arra kényszeríti az együtteseket, hogy ugyanúgy termeljenek, mint a hivatásos repertoárszínházak. Ez a modell kétpólusúvátette a színházi életet, s a határvonal nem a hivatásos és alternatív színházi réteg között húzódik, hanem a repertoárszínházak és az emer csoportok között. Egyik sem alkalmas arra, hogy bennük színházi műhely jöjjön létre, és a változó világnak tükröt tartsanak. Azokat az együtteseket, amelyek produkciók mellett – hadd használjam ezt az elavultnak tekintett kifejezést – népművelői feladatokat is vállalnak – hiába van szükség rájuk –, mindenhol kibrudalják, mondván, a színháziaknak ez a munka népművelés, a népművelőknek meg színház, tehát semmit nem kapunk. Meg aztán megfelelő méretű termünk sincs a kreatív játékokhoz, amelyek ráadásul eszközigényesek is, tehát sokba kerülnek. Rendszeresen kéne termet bérelnünk, ezt egyre kevésbé engedhetjük meg magunknak. De nem adjuk fel, most is készülünk bőrtönökre, hajléktalanokhoz.

– *S a tanítást sem hagyjátok abba?*

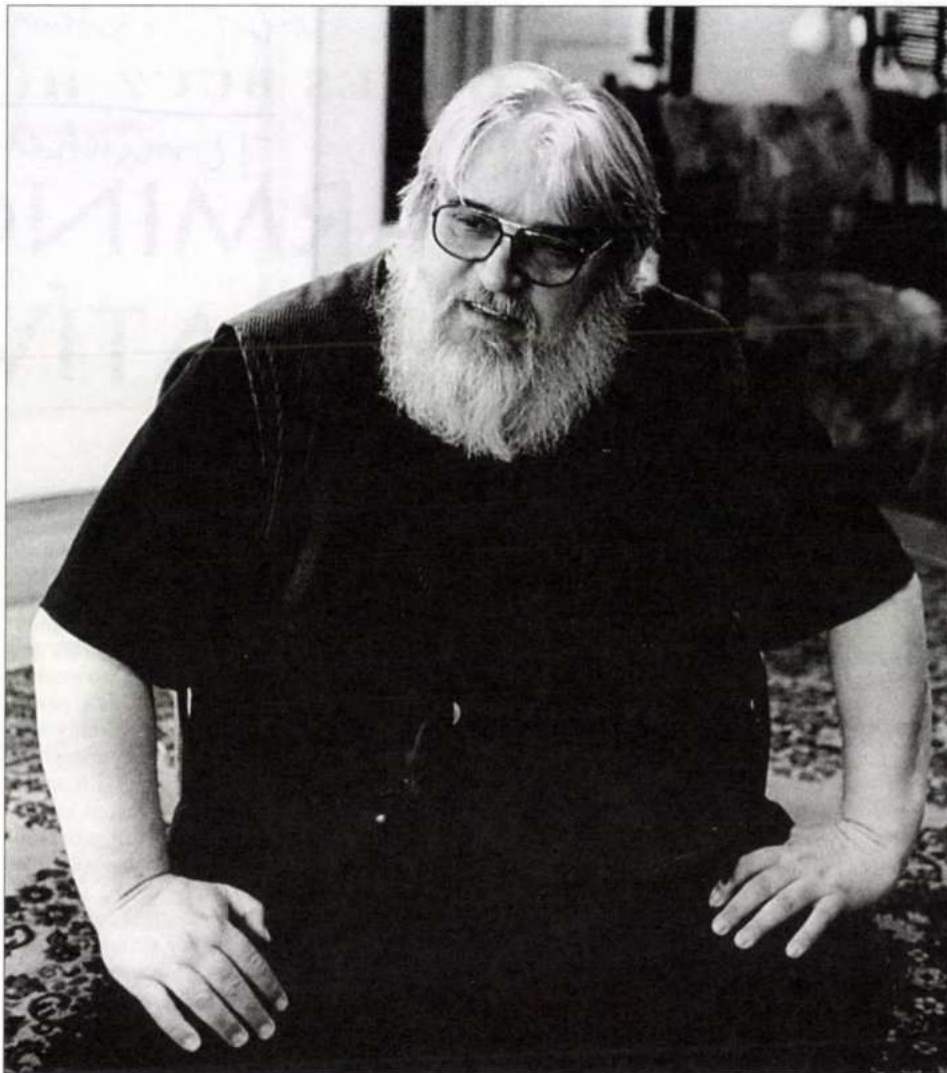
– Miért hagynánk? Kezdetől fogva munkánk szerves részének tartottuk. Nemcsak a színjátszók képzésében vettünk részt, hanem az iskolai oktatásban és nevelésben is segítünk. Életmódtáborainkon, játszóházi gyerekprogramjainkon, rendhagyó óráinkon, különböző tanfolyamainkon, a Faludi Akadémia foglalkozásain más-más formában, de mindig néptanítói attitűdtől vezérelve vettünk részt. Én magamat elsősorban ma is tanítónak, tanárnak tartom.

– *Pontosabb lenne, ha művész-tanárt mondanál.*

– Jó, persze, a kettő nem választható szét. De ehhez hadd mondjak még valamit: mi a kispénzű értelmiségiek és diákok színháza lettünk. Nem karitatív megmondolásból, hanem e művész-tanári alapállásból.

– *Az előadások utáni teázások, beszélgetések is részét képezik e kettős lényegű alkotói munkának?*

– Persze. Csak közösségi élményből lehet színházat csinálni. S ez az élmény nemcsak az együttes kis közösségére vonatkozik, hanem a játékos és a nézők között kialakulóra is. Együtt kell megjárunk a „lélek hosszát”. S mikor találkozhatunk, ha nem az előadások után? Meglepetően sokan maradnak ott ezeken a beszélgetéseken. S kialakult körülöttünk egy törzsközönség, visszajárnak hozzánk a nézők.

A portrét Koncz Zsuzsa készítette

Sőt néhány év után a gyerekekkel térnek vissza. Harminc év óta megvan a folytonosság.

– *Ez a hagyománnyá nemesedő gyakorlat már a Derkovitsban is élt, s ezt folytatjátok itt, a Zichy-kastélybeli helyeteken is, ahová az újpesti épület eladása miatt kerültek. Az itt eltöltött csaknem másfél évtizedre többek között az jellemző, hogy egyre kevesebb a művészpédagógiai és alkotó dramaturgiai munkátok, megmaradt a vásári színjátszáshoz való vonzódásotok – amit talán legpregnansabban az emlékeztető képmutogató játékaikot példázunk –, viszont előadásaitok tematikája eltolódott. Régebben számos magyar ősbemutatót tartottatok, vagy olyan műveket mutattatok be, amelyek a ti interpretációtokban új értelmezést kaptak. Hadd emlékeztessék Weöres Sándor Kétféjú fenevadjára vagy A holdbéli csónakosóra, vagy Lezsák Sándor, Eörsi István, Esterházy Péter műveinek megszólaltatására. Mostanában viszont szinte kizárólag olyan klasszikus drámákat állítotok színpadra, amelyeknek többsége e kis társulat számára nehéz feladatnak számít.*

– Hidd el, nem előkelősöködségből szerepel a műsorunkon a Csongor és Tünde, a Tartuffe, az Antigone, a Karnyóné vagy a Godot-ra várva. Pláne nem a Phaedra. Ezek foglalkoztatnak engem is, a többieket is. Olvassuk őket, s belső igényünk, hogy megcsináljuk. Úgy, ahogy mi tudjuk, értelmezzük és elképzeljük. S persze azt sem lehet elhanyagolni, mert a közönségünk számára különö-

sen fontos, hogy elhangozzanak Molière, Vörösmarty, Beckett és mások szövegei, s hogy ne csak olvassák, hanem hallják is Arany János vagy Somlyó György fordítását. Ez felér egy ősbemutató jelentőségével.

– *E klasszikusok közül a Csongor és Tündéhez többszer fogsz hozzá.*

– Kimeríthetetlen mű. Ebből írtam a főiskolai szakdolgozatomat is, s ahányszor előveszem, mindig új és új kérdéseket, megoldandó problémákat fedezek fel benne. A mostani előadás – amely túl van a századikon – sok tekintetben előrelépés volt az előző verzióhoz képest, de alapvető rétegek hiányoznak belőle. Tulajdonképpen ma már elégedetlen vagyok vele. Hiszen a rituális-mágikus réteg jőszerivel kimaradt az előadásból. Változatlanul foglalkoztat a darab, s addig nem nyugsom, míg ismét neki nem foghatok egy olyan produkciónak, amelyben a filozófiai és rituális rétegeknek, a szereplők belső útjának s a drámát mozgató két világszintnek az egyidejű ábrázolására ne tennék kísérletet.

– *A már említett daraboknál is bonyolultabb feladat Racine Phaedrájának színreállítására. Azt hihetné az ember, hogy ez a színházforma ma már megszólaltathatatlan, hiszen ebben mindenható a szó s az azzal összhangban lévő belső cselekedet, de szinte minimális a külső mozgás, a látványos, hatásos effektek szerepe és lehetősége, tehát mindaz, amire a mai színházcsinálók java része esküszik. Arról nem is beszélve, hogy*

ehhez ideális esetben hallatlanul erős sugárzású és technikájú színészek kellenének. Miért épp ezt a drámát választottátok?

– Mert hallatlanul időszerű. Ez a tragédia tiltakozás. Ahogy elmélyedtünk a szövegben, egyre világosabbá vált, hogy a dráma számunkra a lefokozás, az emberi érzések kiszámítása elleni tiltakozáson túl, vagy talán annál is jobban, arról szól, hogy minden körülmények között meg lehet és meg kell őriznünk a méltóságunkat. Nem lehet véletlen, hogy 1957 márciusában ezt a darabot mutatta be a Nemzeti Színház. Zord idők voltak. Nem gyönyörű, hogy akkor kezdtük próbálni, amikor kiéleződött az épület körüli huzavona? S ahelyett, hogy elkeseredtünk volna, erőt adott nekünk ez a mű. Nagyszerű munka volt. A próbák alatt, a legnehezebb periódusokban is megfelejtkezünk a körülöttünk zajló eseményekről. Persze tudjuk, hogy nyaktörő feladatra vállalkoztunk, de talán ép maradt a nyakunk. S ez is segít abban, hogy ne holt lelkek színháza legyünk.

– *Hogyhogy holt lelkeké?*

– Az derült ki, hogy amikor 1995–96-ban az épületen belüli vagyónátadási procedúra zajlott, egy hivatalnok elfelejtette lajstromba venni a színházat, tehát mi hivatalosan nem létezőnk. Gogoli és kaffkai helyzet meg jogi képtelenség egyszerre, s ez ellen kell hadakoznunk.

– *Mindaz, amit elmondasz a Phaedráról s erről a szituációról, sűrűtten jelzi színházi munkátok egyik paradoxonát: a mű kapcsán*

etikai-morális problémákról szólsz, de ezeknek abban a közegben, amelyben megszólalnak, politikai súlyuk lesz. Előadásaitokkal sem nyíltan, sem áthallásosan nem politizáltatok, ugyanakkor mindenekelőtt te, de tulajdonképpen az egész társulat részt vett az elmúlt harminc év politikai megmozdulásaiban.

– Nem politikai színházat művelünk, de a jó színház mindig konkrét. Nem ködösíthet, a játzóknak is, a nézőknek is tudniuk kell, miről beszélünk. Engem családi neveltetésem, '56-os élményeim – nemzetőr is voltam –, ismeretségi köröm, gondolkodásom mind politikai szerepvállalásra készítetett. '56 után egészen fiatalon már megtapasztalhattam, milyen az „írásstudók árulása”, de azt is, hogy a becsületes emberek nem adják fel, s utóvédharcukat vívják a „versben bújosók”. Néptanítói mentalitásom sem engedte, hogy a magam, a nem jegyzettek szintjén ne igyekezzek ébren tartani '56 szellemét. Amikor Debreceni Tibor irodalmi színpadán egy szabadságharcosról szóló finn balladát mondtam el, nem lehetett nem a mi forradalmunk áldozataira gondolni.

Előbb-utóbb akaratlanul is olyan körbe kerültem, amilyen magam vagyok. Tudatosan igyekeztem távol tartani magamat azoktól, akik közé valójában tartozhattam volna, hogy ne hozzam bajba a többieket, a társulatot, a Térszínházat. De nem lehetett távol maradni. Lassan a társulat tagjai is kezdtek érdeklődni a színházon kívüli munka iránt, s mindannyian óhatatlanul részt vettek a

SZETA több akciójában. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy az együttesnek kivételesen erős a szociális érzékenysége. Ami kezdettől fogva abban is megnyilvánult, hogy a csoportnál soha nem volt tehetségkutató felvételi rendszer, munkánkban mindenki részt vehetett, aki tudott és akart dolgozni. Megtalálhatta a helyét közöttünk. Ma már a pályázatokon csak akkor van esélyünk, ha szigorú szakmai kritériumokat érvényesítünk, emiatt a társulaton belüli szociális hálónkat, sajnos, távolról sem tudjuk úgy működtetni, ahogy szeretnénk.

– *Ilyen körülmények között mégis többszörös kiváló együttes címmel kitüntetett csoport lett a Térszínház, számos szakmai fórumon kapott díjakat, a hetvenes években kibontakozott lakótelepi színházalásban is elsősk közé számított a társulat, s ezt is többször elismerték...*

– Ezt sem lehet fekete-fehér kontrasztban szemlélni. Nem csak feljelentő és hozsannázó kritikák születtek. A „húzd meg, ereszd meg” játéka folyt a hatalom és a kritika között. S ez vonatkozott a szűrőzésekre is. Sokszor az az ukáz mentett meg, hogy „ne csináljunk belőle mártírt”, tehát működött a kettség: megfigyelték, kibereket küldtek a nyakunkra, ugyanakkor igyekeztek beolvasztani, lekenyerezni. Tulajdonképpen ma sincs ez másként, csak a szöveg változott.

De ha ezt a harminc évet túléljük, a következő harmincat is kibírjuk.

u NÁNAV ISTVÁN

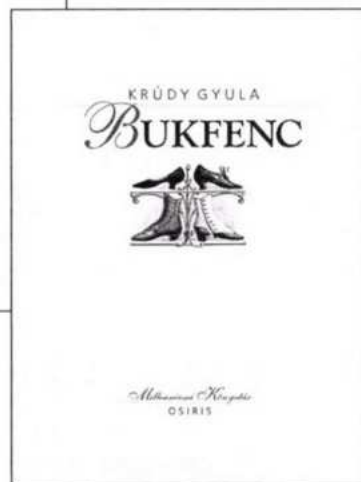
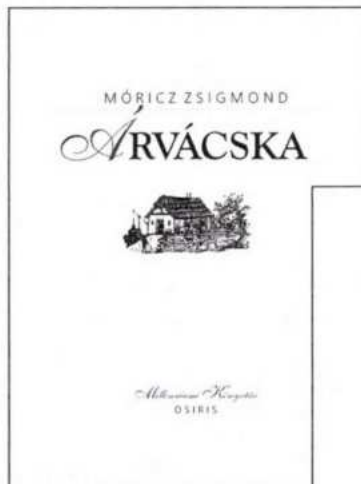
Az Osiris Könyvkiadó ajánlata

Millenniumi Könyvtár

A klasszikus magyar irodalom gyöngyszemei 156 kötetben a Balassi, Európa, Jelenkor, Magvető, Osiris, Püski és Talentum könyvkiadók gondozásában
Megjelenés: 1999. május–2001. augusztus
 A szép, kemény táblás kötetek bolti ára 500 Ft

MEGJELENT

13. Kaffka
<i>Színek és évek</i>	19. Móricz Zsigmond
<i>Árvácska</i>
14. Vörösmarty
<i>Csongor és Tünde</i>	20. Hajnóczy
<i>A véradó</i>
15. Madách Imre
<i>Mózes</i>	21. Szabó Zoltán
<i>Szerelmes földrajz</i>
16. Krúdy Gyula
<i>Asszonyosságok díja</i>	22. Krúdy Gyula
<i>Bukfenc</i>
17. Arany László
<i>A délibábok hőse</i>	23. Jókai Mór
<i>A tábornok és az asztrálszellem</i>
18. Galgóczi Erzsébet
<i>Mama öltözik</i>	24. Kosztolányi Dezső
<i>Horoszkóp</i>

A kötetek **megrendelhetők** az Osiris Kiadóban Balasi Ildikótól, 1053 Budapest, Egyetem tér 5.
 Telefon: 266–6560, fax: 267–0935
 e-mail: osiriskiado@mail.datanet.hu

A sorozat **kedvezményes áron előfizethető** az Osiris Könyvklubban, 1053 Budapest, Veres Pálné u. 4–6.
 Nyitva hétfőtől péntekig 10–18 óráig
 Telefon-fax: 267–6241, 318–2516
 e-mail: osiris3@mail.datanet.hu

Megvásárolhatók a könyvesboltokban és az Osiris Könyvesházban, 1053 Budapest, Veres Pálné u. 4–6.
 Nyitva hétfőtől péntekig 8–18 óráig
 Telefon-fax: 266–4999, 318–2516